

РОЗДІЛ 4. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ПОДАТКОВА ПОВЕДІНКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

TAX BEHAVIOR OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES

IN THE CONTEXT OF SYSTEM FEATURES OF THE SHADOW ECONOMY

УДК 343.973(477)

<https://doi.org/10.32843/bses.61-15>**Кузьминчук Н.В.**

д.е.н., професор,
професор кафедри маркетингу,
менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Альошин С.Ю.

к.е.н., старший викладач
кафедри економічного аналізу та обліку
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний університет»

Куценко Т.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу,
менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Kuzmynchuk Nataliia

V.N. Karazin Kharkiv National University

Aloshin Sergiy

National Technical University
«Kharkiv Polytechnic Institute»

Kutsenko Tetiana

V.N. Karazin Kharkiv National University

Дослідження спрямоване на визначення особливостей податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності в контексті системних характеристик тіньової економіки з метою оптимізації податкового навантаження та вдосконалення існуючої системи оподаткування. За допомогою методів узагальнення та системного аналізу сформовано теоретико-методичні рекомендації щодо розроблення пропозицій із легалізації підприємницької діяльності на принципах удосконалення спрощеної системи оподаткування. Установлено основні чинники, що визначають масштаби і динаміку тіньової економіки. Визначено, що роль єдиного податку в діючій системі оподаткування полягає у створенні для представників малого бізнесу сприятливих умов для подальшого розвитку шляхом скорочення рівня податкового навантаження. Це дасть змогу державним органам регулювання розробити ефективний механізм легалізації підприємницької діяльності на принципах удосконалення спрощеної системи оподаткування.

Ключові слова: суб'єкти підприємницької діяльності, податковий тягар, тіньова економіка, податкове навантаження, податкова система, єдиний податок.

Исследование направлено на определение особенностей налогового поведения

субъектов предпринимательской деятельности в контексте системных характеристик теневой экономики с целью оптимизации налоговой нагрузки и усовершенствования существующей системы налогообложения. С помощью методов обобщения и системного анализа сформированы теоретико-методические рекомендации по разработке предложений по легализации предпринимательской деятельности на принципах совершенствования упрощенной системы налогообложения. Установлены основные факторы, определяющие масштабы и динамику теневой экономики. Определено, что роль единого налога в действующей системе налогообложения заключается в создании для представителей малого бизнеса благоприятных условий для дальнейшего развития путем сокращения уровня налоговой нагрузки. Это позволит государственным органам регулирования разработать эффективный механизм легализации предпринимательской деятельности на принципах совершенствования упрощенной системы налогообложения.

Ключевые слова: субъекты предпринимательской деятельности, налоговое бремя, теневая экономика, налоговая нагрузка, налоговая система, единый налог.

The study aims to determine the characteristics of tax behavior of business entities in the context of the systemic characteristics of the shadow economy, in order to optimize the tax burden and improve the existing tax system. With the help of generalization methods and system analysis, theoretical and methodological recommendations for the development of proposals for the legalization of business activities on the principles of improving the simplified taxation system. It is substantiated that in order to prevent the penetration of corruption and organized crime into the taxation system, economic, organizational and regulatory measures, systems and mechanisms should be used. The theoretical postulates that underlie the processes of tax evasion are analyzed, which allowed to establish the main causes of this phenomenon and the negative consequences for the national economy. The main factors that determine the scale and dynamics of the shadow economy are identified. It has been proven that within the classical model of optimal taxation, an increase in the tax burden leads to a decrease in income, which does not encourage economic entities to increase production and investment, but "forces" them to evade taxes and fees. It is determined that the role of the single tax in the current tax system is to create favorable conditions for small businesses, which make up the majority of business entities, for further development by reducing the tax burden, which reduces the growth rate of the shadow economy in Ukraine. Emphasis is placed on the negative consequences of using the simplified taxation system in the process of legalization of business activities, as the volume of shadow transactions increases due to concealment of revenue and payment of salaries in envelopes. The importance of this study is to develop recommendations that facilitate the choice of managerial influences to eliminate the negative consequences of the process of tax evasion in order to ensure the economic security of the region and the country as a whole. This will allow state regulators to develop an effective mechanism for legalizing business activities on the principles of improving the simplified taxation system.

Key words: business entities, tax burden, shadow economy, tax burden, tax system, single tax.

Постановка проблеми. Необхідність державного регулювання податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності впливає з важливості фінансування діяльності держави зі створення цінностей через податки, які використовуються суспільним способом. Водночас реальна поведінка платників податків відрізняється від нормативної моделі, якщо формальні норми не відбивають їхні інтереси. Зокрема, це проблема тіньової економіки,

яка в країні досягла таких масштабів, що негативно впливає на діловий та інвестиційний клімат в Україні, підриває її позиції на міжнародному ринку. Недооцінка масштабів тіньової економіки призводить до значних помилок у процесі аналізу соціально-економічної ситуації, визначенні пріоритетних напрямів державної політики та оцінці результатів попередньо прийнятих рішень владними структурами на різних рівнях державного управління. З огляду

на системність, багатоаспектність проблеми збору податків, а також недостатньо успішну практику ліквідування таких проблем, незважаючи на значні зміни у податковому законодавстві, зокрема реалізацію податкової реформи та високий рівень розвитку податкових служб, виникає потреба в управлінні даними процесами, що й зумовлює необхідність регулювання податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності в контексті системних особливостей тіншової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показав відсутність єдиного підходу до розуміння особливостей податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах зростаючого впливу тіншового сектору на економіку України. Проте окремі особливості процесу тінзації національної економіки на тлі недосконалості податкової системи розглянули у своїх працях такі автори, як В. Базилевич [1], О. Головніна [2], В. Вишневецький [3], І. Мазур [4],

Т. Меркулова [5] та ін. Особливо ця проблема загострюється на сучасному етапі розвитку національної економіки, яка знаходиться у досить кризовому стані через значний спад економічної активності внаслідок пандемії та карантинних обмежень. Питання недоотримання бюджетом податкових платежів потребують негайного розв'язання державою. Із боку вчених потребує уточнення уявлень про закономірності та мотивацію поведінки платників податків на основі виявлення й урахування впливу на неї всієї сукупності економічних, соціальних та психологічних чинників, а також її динамічного характеру.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності в контексті системних особливостей тіншової економіки, спрямованих на оптимізацію податкового навантаження та вдосконалення існуючої системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Статистика й дослідження авторів у публікаціях [1–5] свідчать про зростаючу роль впливу тіншового сектору на економіку України. Відповідно до щорічного рейтингу Paying Taxes («Оподаткування 2020»), який складається Світовим банком спільно з аудиторською компанією PriceWaterhouseCoopers, Україна у 2020 р. опустилася з 54-го на 65-е місце серед 190 країн світу, втративши 11 позицій [6]. На думку [5], податковий інструментарій не повинен бути складним і незрозумілим для платників податків. Податки повинні обмежуватися неминучим мінімумом, інакше вони стануть обтяжливими для платників, що буде зумовлювати всіляке ухилення від сплати. Недосконалість податкової системи створює широкий простір для «тіншової» економіки, для переміщення капіталу підприємницького сектору в регіони з меншим податковим тягарем.

Аналіз наукових досліджень [2; 4; 5] вітчизняних фахівців-економістів показав, що за останні роки тенденція ухилення від сплати податків зростає та загрожує економічній та соціальній безпеці регіону і країні у цілому. У даному разі розглядається не лише кількість скоєних податкових правопорушень та злочинів (із тієї причини, що більшість із них залишається латентною), а й збільшений рівень проникнення корупції та організованої злочинності в систему оподаткування, її вплив на діяльність банків, кредитно-фінансових установ, зовнішню економіку. Важлива роль у попередженні та викоринюванні проявів тіншової економіки та корупції у державі належить економічним, організаційним та нормативно-правовим заходам, системам і механізмам. Розглянемо погляди авторів на сутність тіншової економіки (underground economy), що характеризується багатогранним характером та відсутністю єдиного погляду на структуру тіншової економіки.

У зв'язку з тим, що тіншова економіка характеризується несплатою (повною або частковою) податків, у міжнародній практиці виділяють два шляхи ухилення від них. Перший – це недоплата чи заниження суми податку по закону за використання лазівок у законодавстві (tax avoidance). Другий – приховування доходів та несплата податків у порушення законодавства (tax evasion). Різниця між ними полягає у тому, що в першому варіанті приховується частка доходів та має місце неповна сплата податків, а за другого – часто повністю приховуються доходи від діяльності, яка носить кримінальний характер [5]. У нашому дослідженні буде розглянуто тіншову економіку, пов'язану з ухиленням економічних суб'єктів від сплати податків, процес розвитку якої «підриває ефективність розподілу бюджетних коштів та порушує логіку розвитку внутрішньої інфраструктури доходів» [3].

Таким чином, ухилення від оподаткування – це нелегальний шлях зменшення податкових зобов'язань, який базується на кримінально переслідуваних методах укривання обліку доходів і майна від податкових органів, а також на спотворенні бухгалтерської та податкової звітності. Як правило, ухилення від сплати податків розглядається з погляду таких проблем:

– індивідуальна поведінка споживача чи фірми в умовах можливого покарання за ухилення від сплати податків. При цьому суб'єкт господарювання, що ухиляється від сплати податків, може залучати різні ресурси для того, щоб або зменшити податкову базу, або корумпувати податкові органи;

– поведінка податкових органів, призначених контролювати справляння податків в умовах можливої корумпованості і діючих при цьому обмеженнях. Ці обмеження включають у себе частоту податкових перевірок, їх ефективність, яка залежить, наприклад, від кваліфікації персоналу, затрати на проведення перевірок тощо;

– поведінка держави, яка зацікавлена в справлянні податків як джерела доходів і витрачає відповідні ресурси на їх збір та боротьбу з ухиленням від оподаткування.

О.В. Длугопольський [7] відзначає, що в західній фіскальній науці широко використовуються дві концепції, що стосуються причин ухилення від оподаткування. Перша – психофізичний закон німецьких філософів Е. Вебера і Г. Фехнера, де акцентується увага на тому, що абсолютна величина і цінність ухилення від податків як джерела додаткових благ набувають відносно різного значення для конкретних платників. Психологічне задоволення від матеріальної вигоди, джерелом якої стає зекономлений на податках доход, посилюється з геометричною прогресією, тоді як настрій невпевненості в успіху, побоювання розкриття зростають в арифметичній прогресії. Жаждоба збагачення заміщує громадянський обов'язок законслухняності, а передчуття вигоди, авантюрний азарт присвоєння часто випереджають страх покарання, чим і пояснюється поведінка тих платників, що ухиляються від податків. Друга – закон американських математиків Дж. Неймана і О. Моргенштерна, який надає можливість інтерпретувати розподіл часу і зусиль між законною та незаконною діяльністю з метою максимізації очікуваної вигоди за умови, що для платників податків збереження доходу є пріоритетною метою поведінки. Згідно з гіпотезою Неймана-Моргенштерна, правопорушник поводить себе подібно звичайному раціональному мислячому економічному суб'єкту, який приймає рішення в ризикових обставинах. Гранична корисність доходу залежить не лише від його абсолютного рівня, а й від зміни величини доходу. Послідовний незначний приріст доходу створює відчуття збільшення граничної корисності, тоді як значний приріст породжує спадну корисність.

Емпіричний аналіз процесів ухилення від сплати податкових зобов'язань, проведений у розвинутих країнах Західної Європи, підтвердив вищенаведені теоретичні постулати. Так, переважну частину втрат бюджет більшості країн несе через дрібні, проте масові й часті ухилення, а не в окремих великих сумах із боку порівняно незначної кількості вагомим платників податків, і лише 25% загальної величини ухилення припадає на корпорації, тоді як 75% – на фізичних осіб, що пояснюється вагомим власницьким інстинктом, притаманним окремим особам [8]. Як видно з наведених даних, проблема ухилення від сплати податків є масштабною та потребує негайного вирішення. Окрім того, без подолання тіньової економіки українська економіка не лише не зможе стати конкурентоспроможною на світовому ринку, а й, навпаки, нести не виправдані втрати, різного роду обмеження та ізоляцію з боку міжнародної спільноти та їхніх агенцій. Розглянемо чинники, що визначають масштаби і динаміку «тіньової еконо-

міки». Як зазначається в роботі [8], у розвинутих країнах масштаби і структура тіньового сектору відносно стабільні і визначаються такими причинами, як зростання податків, посилення державного регулювання, вплив соціальних і психологічних чинників. Західні дослідники виділяють такі чинники [4; 9]: податковий тягар, розміри доходу, що отримується, тривалість робочого часу, масштаби безробіття, роль державного сектору.

Розглядаючи такий чинник, як розмір ставки податкового платежу [8], звернемося до класичної моделі оптимального оподаткування з урахуванням фактору ухилення, що була розроблена А. Сандмо. У ній була прийнята утилітаристська функція суспільного добробуту й розглянуто два види домогосподарств, що функціонують в офіційному й тіньовому секторах, переміщення ресурсів між якими неможливе. Метою дослідження було проаналізувати можливість існування ухилення за більш низької граничної податкової ставки (і, відповідно, низької прогресивності). У результаті дослідження було встановлено, що на відміну від розповсюджених поглядів в умовах ухилення від сплати податків оптимальною є більш висока гранична податкова ставка.

Дослідження у цьому ж напрямі продовжили Г. Кремер і Ф. Гаварі, які передбачили можливість вільного переміщення ресурсів між офіційним і тіньовим секторами й витрачання частини наявних коштів для приховання фактів ухилення від оподаткування. У результаті було встановлено, що за постійної ймовірності виявлення фактів ухилення вплив зміни ставки податку на масштаби тіньового сектору неоднозначний. З одного боку, збільшення ставки призводить до того, що відхилення дає більший приріст корисності, а отже, пропозиції ресурсів у тіньовому секторі, з іншого – означає підвищення штрафів і тим самим сприяє руйнуванню тіньового сектору [7].

Таким чином, підвищення ймовірності виявлення має більший вплив на масштаби ухилення, ніж розмір штрафу в рамках діючої податкової системи. Дійсно, якщо ймовірність близька нулю, то будь-який розмір штрафу не матиме значення. Окрім того, підвищення його розміру можливе тільки до визначених меж, оскільки він повинен відповідати розміру покарань, які передбачені за аналогічні правопорушення.

Як відзначено у дослідженні [7], оптимальним визнається такий спосіб оподаткування, якщо податкові ставки максимальної відповідали б тому значенню, за якого податкові надходження максимальні або не зменшують доходи бюджету. Особливий інтерес представляє динаміка руху від вихідного впливу до кінцевої точки на кривій А. Лаффера, яку вважають недосяжною, оскільки ситуація змінюється під впливом чинників, які впливають на формування та реалізацію державної (величина доходів у бюджет) та податкової

політики (рівень податкових ставок). У реальних економічних умовах достатньо складно визначити межу податкового рівня.

Розглядаючи ефект Лаффера як закономірність між величиною доходів у бюджет країни та рівнем ставки податку, погодимося з думкою, обґрунтованою у роботі [5], із приводу того, що збільшення надходжень за зниження ставки податку можливо очікувати тільки у тому разі, якщо початкова ставка податку була більш оптимальною. Тому необхідно знати оптимальну ставку та співставити її з діючою, зробити висновок про можливість зниження останньої. Отже, за збільшення ставки податку можна спостерігати зменшення величини доходу, що не стимулює економічних суб'єктів до збільшення виробництва та інвестицій, а «вимушує» їх ухилятися від сплати податків та зборів. Це є суттєвим недоліком економічної політики, заважає прийняттю ефективних рішень із боку держави під час управління бюджетним процесом та, як наслідок, недоотриманню коштів у бюджет за рахунок «виходу у тінь».

У дослідженнях низки західних учених було уточнено вплив на ухилення від сплати податків соціальних норм та чесності (ці поняття прийнято позначати терміном «податкова мораль»). У результаті було отримано висновки про те, що відношення до сплати податків у різних груп людей у різних країнах та умовах може суттєво відрізнятись.

Проаналізуємо причини стрімкого розвитку тіньових економічних процесів в Україні, які виділяють вітчизняні науковці. У роботі [8] до таких чинників віднесено: зміни в економіці, як інституціональні, так і структурні, що відбуваються в процесі реформ (за короткий проміжок часу з'являється велика кількість як малих підприємств, так і суб'єктів підприємницької діяльності, що не реєструються як юридичні особи); відбувається процес зубожіння, зменшення платоспроможності людей, що спонукає працездатне населення шукати додаткових доходів; недосконалість податкової системи, через яку суб'єкти господарювання змушені приховувати свої доходи, тому що витрати на їхню діяльність за існуючих податків перевищують доходи; недосконалість інших інституцій, які мають створювати нормальні умови для існування та регулювання ринкових відносин. Іншими авторами [1–3] виділяються такі причини виникнення тіньової економіки: висока витратність та низька рентабельність ведення бізнесу; обтяжлива податкова система, в якій фіскальна функція відіграє визначальну роль; знецінення вартості робочої сили; вузькість внутрішнього ринку та недорозвиненість ринкових регуляторів визначення ціни ресурсів та чинників конкурентоспроможності; нездатність держави забезпечити транспарентні умови діяльності та гармонізувати економічні інтереси суб'єктів економіки.

Аналіз суджень учених [1–4; 7] показав, що до основних мотивів, які спонукають суб'єктів економічної діяльності вийти у «тінь», є велике податкове навантаження, яке не стимулює їх інвестувати кошти у легальну економіку. За оцінками експертів, загальне податкове навантаження в Україні майже вдвічі перевищує цей показник у групі країн, до якої вона належить за показником ВВП на душу населення [6].

На думку експертів [9], податкове навантаження для малого та середнього бізнесу (МСБ) є відносно більшим, аніж для великих підприємств, що також негативно впливає на їхню податкову поведінку та не дає змоги виконати свої податкові зобов'язання, визначені відповідним законодавством, в повному обсязі. Спрощена система оподаткування застосовується практично всіма країнами світу в різних варіантах, що дає змогу отримати такі позитивні ефекти, як: зменшення податкового навантаження і, як наслідок, вивільнення ресурсів для подальшого розвитку; скорочення видатків, пов'язаних із дотриманням податкового законодавства; спрощення процедур подання звітності. Позитивний вплив зменшення податкового тягаря з позицій поведінкового ефекту проявляється в стимулюванні створення нових та активізації діяльності діючих МСБ. Роль єдиного податку в діючій системі оподаткування полягає у створенні для представників малого бізнесу, які становлять переважну частину суб'єктів підприємницької діяльності, сприятливих умов для подальшого розвитку шляхом скорочення рівня податкового навантаження за рахунок відмови від сплати податку на прибуток підприємств або податку на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності, а також податку на додану вартість (якщо підприємець або підприємство є його платником), та заміни на єдиний податок. По своїй суті, це субсидії, які надаються суб'єктам господарювання, обсяг яких можна оцінити на основі результатів моделювання, що передбачає встановлення рівня потенційного податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності – платників єдиного податку у разі дії загальної системи оподаткування. У роботі [9] встановлено, що перехід на спрощену систему оподаткування зменшує потенційні витрати від сплати податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності, а також податку на додану вартість на 33%, що становить 0,3% ВВП.

Однак запровадження системи спрощеного оподаткування та єдиного податку неоднозначно вплинуло на неформальний сектор економіки та легалізацію діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. За оцінкою експертів [9], обсяг тіньової економіки у цілому зменшувався в перші роки після запровадження системи спрощеного оподаткування, але потім практично повернувся на

попередній рівень. Це дає змогу стверджувати, що зменшення податкового навантаження шляхом використання спрощеної системи оподаткування не завжди ефективно сприяє легалізації підприємницької діяльності, оскільки, з одного боку, система заохочує вихід із тіні частини господарської діяльності, а з іншого – містить передумови для збільшення обсягу тінювих операцій за рахунок приховування виручки та виплати зарплат в конвертах.

Висновки з проведеного дослідження. У статті встановлено, що тенденція ухилення від сплати податків постійно зростає та загрожує економічній та соціальній безпеці регіону і країні у цілому. Обґрунтовано, що з метою запобігання проникненню корупції та організованої злочинності в систему оподаткування слід використовувати економічні, організаційні та нормативно-правові заходи, системи і механізми. Наголошено, що тінюва економіка тісно пов'язана з процесом ухилення від оподаткування, який базується на кримінально переслідуваних методах укриття обліку доходів і майна від податкових органів, а також на спотворенні бухгалтерської та податкової звітності. Проаналізовано теоретичні постулати, які лежать в основі процесів ухилення від оподаткування, що дало змогу встановити основні причини даного явища та негативні наслідки для національної економіки.

Установлено основні чинники, що визначають масштаби і динаміку тінювої економіки. Доведено, що в рамках класичної моделі оптимального оподаткування збільшення податкового навантаження призводить до зменшення величини доходу, що не стимулює економічних суб'єктів до збільшення виробництва та інвестицій, а вимушує їх ухилитися від сплати податків та зборів. Визначено, що роль єдиного податку в діючій системі оподаткування полягає у створенні для представників малого бізнесу, які становлять переважну частину суб'єктів підприємницької діяльності, сприятливих умов для подальшого розвитку шляхом скорочення рівня податкового навантаження за рахунок відмови від сплати податку на прибуток підприємств або податку на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності, а також податку на додану вартість (якщо підприємець або підприємство є його платником), та заміни на єдиний податок. Разом із тим використання спрощеної системи оподаткування не завжди ефективно сприяє легалізації підприємницької діяльності. Перспективою подальших досліджень є розроблення механізму легалізації підприємницької діяльності на принципах удосконалення спрощеної системи оподаткування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В. Методичні аспекти оцінки масштабів тінювої економіки. *Економіка України*. 2004. № 8. С. 36–44.

2. Головніна О.Г. Основи соціальної економіки. Київ, 2006. 612 с.

3. Вишневський В. Ухилення від сплати податків: моделювання вибору та дій економічного суб'єкта. *Економіка України*. 2004. № 1. С. 9–15.

4. Мазур Ю.А. Модели динамики экономического роста с учетом налогового фактора. Донецк, 2007. 100 с.

5. Меркулова Т.В. Институт налога. Харьков, 2006. 224 с.

6. Уплата налогов 2020. URL: <https://www.pwc.com/payingtaxes> (дата звернення: 04.01.2021).

7. Длугопольський О.В. Теорія економіки державного сектора. Київ, 2007. 592 с.

8. Кузьминчук Н.В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації. Львів, 2012. 624 с. Спрощена система оподаткування в Україні: оцінка в контексті сучасних реалій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/SSO_IER.pdf (дата звернення: 13.01.2021).

9. Спрощена система оподаткування в Україні: оцінка в контексті сучасних реалій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/SSO_IER.pdf (дата звернення: 13.01.2021).

REFERENCES:

1. Bazylevych V. (2004) Methodological aspects of assessing the scale of the shadow economy [Methodological aspects of assessing the scale of the shadow economy. Ukraine economy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 8, pp. 36–44.

2. Holovnina O.H. (2006) Fundamentals of social economy [Fundamentals of social economy]. Kyiv. (in Ukrainian)

3. Vyshnevskiy V. (2004) Tax evasion: modeling the choice and actions of an economic entity [Tax evasion: modeling the choice and actions of an economic entity]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 9–15.

4. Mazur Yu.A. (2007) Models of economic growth dynamics taking into account the tax factor [Models of the dynamics of economic growth taking into account the tax factor]. Donetsk. (in Russian)

5. Merkulova T.V. (2006) Tax Institute [Tax Institute]. Kharkiv. (in Russian)

6. Tax payment 2020 [Payment of taxes]. Available at: <https://www.pwc.com/payingtaxes> (accessed 4 January 2021).

7. Dluhopolskyi O.V. (2007) Theory of public sector economy [Theory of public sector economics]. Kyiv. (in Ukrainian)

8. Kuzmynchuk N.V. (2012) Ensuring financial and budgetary regulation of regional development: approaches, methods, areas of implementation [Ensuring financial and budgetary regulation of regional development: approaches, methods, areas of implementation]. Lviv. (in Ukrainian)

9. Simplified taxation system in Ukraine: assessment in the context of modern realities [Simplified taxation system in Ukraine: assessment in the context of modern realities]. Available at: <http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/IER.pdf> (accessed 13 January 2021).